

Пам'яті Нінель Яківни Янишевої

23 квітня 1924 року виповнилося 100 років від дня народження видатної вченої у галузі профілактичної медицини, фундаторки онкогігієнічного напрямку у проблемі хімічного канцерогенезу, доктора мед. наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Янишевої Нінель Яківни.

Вона була організатором і першим керівником лабораторії канцерогенних факторів у київському Інституті загальної та комунальної гігієни імені О.М. Марзеєва (нині ДУ «Інститут громадського здоров'я імені О.М. Марзеєва Національної академії медичних наук України») і заклала основи пошуку та ідентифікації канцерогенних речовин в оточенні людини, вивчення джерел їхнього утворення та стану забруднення локілля і оцінки його небезпеки. За результатами проведених досліджень було визначено гігієнічні аспекти первинної профілактики раку шляхом виділення канцерогенів, деканцерогенізації продуктів, а за неможливості – їх гігієнічного регламентування.

Використовуючи розроблені у лабораторії методи аналітичного вимірювання, Н.Я. Янишева організувала проведення широкомасштабних досліджень провідних галузей промисловості України (коксохімічної, металургійної, нафтопереробної, теплових електростанцій тощо) як джерел забруднення навколишнього середовища канцерогенонебезпечними речовинами.

Натурні дослідження довкілля дозволили Н.Я. Янишевій разом з її учнями визначити закономірності просторово-часового розподілу хімічних канцерогенів різних класів (поліциклічних ароматичних вуглеводнів, важких металів, нітрозамінів тощо) у навколишньому середовищі, дослідити процеси циркуляції їх природними ланцюгами

«атмосферне повітря – ґрунт – вода – харчові продукти – людина» та встановити рівень їхньої небезпеки за показниками канцерогенних та неканцерогенних ризиків.

На основі експериментальних досліджень за ініціативи Н.Я. Янишевої у 1960-1980 роках створено банк даних бластомогенної активності продуктів термічної переробки органічної сировини (смол, пеків, нафтобітумів, термічних волокон, стічних вод коксохімії та нафтопереробки тощо). На підставі дозо-часових і дозо-ефектних залежностей розроблено шкали доз для прогнозування та оцінки небезпеки їхньої канцерогенної дії.

Важливим досягненням комплексу виконаних досліджень стали теоретичні висновки щодо загальнобіологічних ефектів канцерогенів, які Н.Я. Янишева та її учні оприлюднили під час тривалих наукових дискусій у літературі щодо пороговості дії канцерогенних речовин.

Виявлені особливості дозо-ефектних та дозо-часових залежностей дозволили Нінель Яківни вперше у світовій практиці розробити і науково обґрунтувати методичні підходи до гігієнічного регламентування канцерогенних речовин всупереч існуючій на той час ідеології щодо безпорогової дії канцерогенних речовин і неможливості визначення їхніх допустимих доз і концентрацій.

За більш ніж 40-річний період своєї активної участі у розвитку проблеми з гігієни канцерогенних чинників в Україні Н.Я. Янишева ствердила себе як науковця високих морально-етичних принципів, потужного наукового та інтелектуального обдарування.

Завершила свій життєвий шлях Н.Я. Янишева 6 лютого 2002 року. Її наукова спадщина й нині продовжує впливати на розвиток профілактичних заходів ракових захворювань та вирішення проблеми запобіжної медицини і збереження громадського здоров'я.

**Колектив ДУ
«Інститут
громадського
здоров'я
імені О.М. Марзеєва
Національної академії
медичних наук
України**